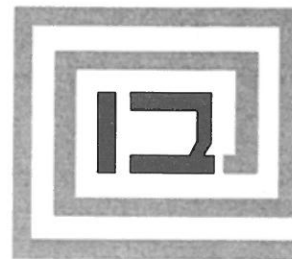

ח'ינוך החשיבה

ניסן תשנ"ה, אפריל 1995

עלון מס' 1

מכון ברנקו וייס לטיפוח החשיבה הנטקה 40 ירושלים, 96782; טל': 02-436881/2; פקס': 02-436883

האגף לתוכניות לימודים במשרד החינוך, התרבות והספורט

עורכים: יורם הרפז; רחלי יפה

ח'ינוך חשיבה

לחינוכאים שלום,

מכון ברנקו וייס לטיפוח החשיבה שהוקם על-ידי משרד החינוך, התרבות והספורט ומר ברנקו וייס, מתמודד עם שתי שאלות היסוד של חינוך החשיבה - מהם התכנים ומהן שיטות ההוראה המועילים ביותר לטיפוח החשיבה - באמצעות פיתוח תכניות לימוד המיועדות לטיפוח החשיבה. העלון חינוך החשיבה, היוצא על-ידי המכון מבקש להציע לקוראיו סקירות ומאמרים מקוריים ומתורגמים המשקפים מגמות שונות בתחום חינוך החשיבה. מטרתו היא ליצור במה לדיאלוג בין כותבים-קוראים-כותבים בנושא של חינוך החשיבה. מערכת העלון מזמינה אתכם, אפוא, לקרוא ולכתוב ולגדל במשותף את הרך הנולד.

העלון שלפניכם כולל:

* מאמר קצר של דיוויד פרקינס - פרופסור בביה"ס לחינוך של אוניברסיטת הרווארד ומחשובי החינוכאים העוסקים בחינוך החשיבה - הלקוח מתוך סדרת מאמרים קצרים שלו אשר הופיעה בכתב העת Educational Leadership במהלך השנים 1993-1994. המאמר משקף את המאמץ שעושה פרקינס לאחרונה לפתח מה שהוא מכנה **תיאוריית נטיות חשיבה**. הטיעון העיקרי של תיאוריה זו הוא, שחינוך למיומנויות חשיבה בלבד אינו מספיק, שכן אפשר שלאדם יהיו מיומנויות חשיבה משוכללות אך לא נטיות להשתמש בהן. חינוך לחשיבה חייב להתחיל, על-כן, בעיצוב נטיות חשיבה. כדי לעצב נטיות לחשוב כראוי יש צורך לשנות את דפוס ההוראה מדפוס "העברה" (transmission) - דפוס של תרגול הלומד בהתאם להוראות המורה, לדפוס של "תירבות" (enculturation) שעיקרו יצירת סביבה המטפחת נטיות חשיבה. (בגליון הבא יפורסם תקציר הרצאתו של פרופי פרקינס בנושא **תיאוריית נטיות חשיבה**, שניתנה בכינוס שנערך במכון ון-ליר בדצמבר 1994).

חינוך החשיבה התגבש בעשור האחרון כתחום עיוני מובחן וכאידיאל חינוכי המנחה את ההוראה בבתי ספר. פילוסופים, פסיכולוגים וחינוכאים פיתחו תיאוריות שעניינן הוא הבנת תהליכי חשיבה ותכניות לימוד שמטרתן היא טיפוח תהליכי חשיבה.

חינוך החשיבה מציע השלמה (או חלופה - תלוי במציע) לחינוך **לידע** המסורתי. מטרתו של החינוך לידע הינה הקניית גוף ידע הנחשב למיוחס או קאנוני. **חינוך החשיבה**, לעומת זאת, מתייחס לידע לא כאל מטרה בפני עצמה אלא כאל הזדמנות לפיתוח החשיבה; חשיבה ביקורתית, יצירתית, אנליטית ועוד.

הסיבה העיקרית להתפתחותו המהירה של תחום החינוך לחשיבה היא התמורה המפליגה במעמדו של הידע בעיקר בדור האחרון. התמורה במעמד הידע ניכרת בשלושה היבטים: **התפוצצות הידע** (הידע מכפיל עצמו בפרקי זמן קצרים), **כלכלת הידע** (כלכלה המבוססת על יכולת לייצר וליישם ידע, כלומר לחשוב) ו**הרלטיביזציה של הידע** (הידע נתפס כיחסי למסגרות התייחסות שונות: שפה, פרדיגמות, תרבות, מערכות כוח ומסגרות אחרות). תמורה זו על שלושת היבטים ערערה את החינוך לידע אשר הניח שהידע הוא מוחלט, סופי ובעל ערך פנימי, ושמטרת החינוך היא, על כן, להקנות אותו לתלמידים.

עקב התמורה במעמדו של הידע איבדה השאלה "הקלאסית" של החינוך (אותה ניסח ה. ספנסר במאה הקודמת), "מהו הידע בעל הערך הרב ביותר?" חלק חשוב מהמשמעות שהיתה לה. השאלה היא מעתה: מהו הידע, וחשוב מכך - מהן השיטות, העשויים לפתח באופן הטוב ביותר את החשיבה.

במילים אחרות, דה-בונו מציע לנו בספר זה מודל של פעולת המוח ומנסה לגזור מתוכו את דפוסי החשיבה הלקויים שלנו ("היגיון הסלע" המבוסס על היגיון של ניגודים חותכים) ודפוסי חשיבה רצויים חלופיים ("היגיון המים" המבוסס על "התפיסה" שהיא גמישה ודקה יותר). לדה-בונו יש זכויות רבות בתחום ההוראה הישירה של מיומנויות חשיבה. תכנית הלימודים שפיתח מיושמת במסגרות רבות בעולם.

* מידע אודות סדנאות לפיתוח החשיבה באמצעות תוכניות שפותחו במכון ומידע אודות הכשרת מדריכים ומורים לפיתוח החשיבה. הכשרת מורים ומדריכים לפיתוח החשיבה נעשית בשש מסגרות שונות:

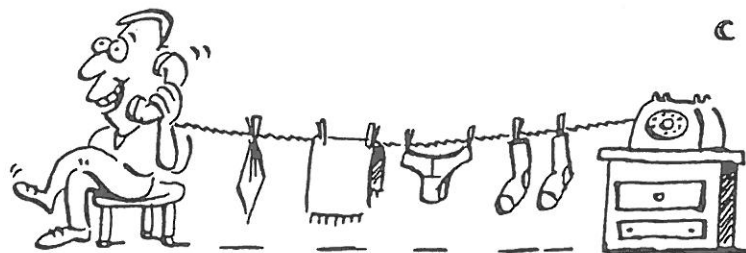
1. השתלמויות מוסדיות
2. ימי עיון
3. הכשרה תוך כדי שרות (In-Service Training)
4. הכשרת מנחים/מורים בהפעלת מבניות המכון
5. קורסי המשך והרחבה למורים שלימדו כבר את מבניות המכון
6. השתלמויות קיץ בנושאים ספציפיים בתחום "טיפוח החשיבה".

... ושוב, אנו מזמינים אתכם לקרוא, להגיב ולהביע מחשבות על חשיבה וחינוך.

* חידה שמטרתה - מעבר לשעשוע שבדבר - לבחון את החשיבה שלנו בתהליך של התמודדות, מוצלחת או כושלת, עם אתגרי חשיבה.

* תרגום המבוא והפרק הראשון מספרן של קרול טבריס וקרול אוייד - מרצות לפסיכולוגיה באוניברסיטאות שונות בארה"ב - **חינוך לחשיבה ביקורתית ויצירתית - במקרה של אהבה ומלחמה** מ-1993. המחברות שוללות את ההבחנה החותכת בין חשיבה ביקורתית ויצירתית. במבוא לספרן הן מסכמות את מאפייני החשיבה ביקורתית-יצירתית ובשאר הפרקים הן מדגימות אותם על שני נושאים מהותיים - אהבה ומלחמה. התרגום המובא להלן כולל את המבוא ואת הפרק הראשון של החלק הראשון העוסק בחשיבה ביקורתית על אהבה. המחברות מצליחות לערער הרבה מן האמונות "המובנות מאליהן" שלנו אודות אהבה ומלחמה.

* פתיחה לחלק הראשון ומטאפורת התמנונים מספרו של אדוארד דה-בונו **אני צודק אתה טועה**, שראה אור זה עתה בהוצאת מכון ברנקו וייס. בפתיחה מציג דה-בונו את השאלות איתן הוא מתכוון להתמודד בספרו ובמטאפורת התמנונים למבנה המוח הוא מניח בסיס לתפיסה שהיא הבסיס להיגיון אלטרנטיבי שאותו הוא מבקש לטפח. את מהלכו של הספר ניתן למצות במה שאומר עליו דה-בונו עצמו: "רציתי רק להראות שאפשר לעבור מטבעה של מערכת העצבים [מבנה המוח האנושי], אל טבעה של התפיסה, משם לטבעם של הרגלי החשיבה המסורתיים, ומשם למבנה של החברה".

איור מתוך הספר "חדשנות בפעולה" העומד לצאת בקרוב לאור בהוצאת מכון ברנקו וייס לטיפוח החשיבה.